

حقوق بین الملل عمومی

دکتر مصطفی تقی زاده انصاری

عضو هیئت علمی دانشگاه

www.ketab.ir

سرشناسه : تقی زاده انصاری، مصطفی، ۱۳۳۰ -
 عنوان و نام پدیدآور : حقوق بین الملل عمومی / مصطفی تقی زاده انصاری؛ ویراستار مهدی عباسی.
 مشخصات نشر : تهران: قومس، ۱۴۰۳.
 مشخصات ظاهری : ۴۹۸ ص.
 شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۸۸۱۱-۳۷-۷
 وضعیت فهرست نویسی : فیا.
 یادداشت : قسمتی از کتاب حاضر برگزیده ترجمه کتاب «با عنوان «حقوق بین الملل (در عمل)» نوشته دومینیک کارو است.
 یادداشت : کتابنامه.
 یادداشت : نمایه.
 موضوع : حقوق بین الملل (International law)
 رده بندی کنگره : KZ ۳۳۱۰
 رده بندی دیویی : ۳۴۱
 شماره کتابشناسی ملی : ۹۸۴۴۰۶۳

www.ketab.ir

نام کتاب: حقوق بین الملل عمومی
 مؤلف: دکتر مصطفی تقی زاده انصاری
 ویراستار: مهدی عباسی
 طراح جلد: محدثه موسوی
 نوبت چاپ: اول
 سال چاپ: ۱۴۰۳
 شمارگان: ۱۰۰
 شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۸۱۱-۳۷-۷
 چاپ و صحافی: مجد
 ناشر: نشر قومس
 تهران: خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، پایین تر از خیابان لبافی نژاد، کوچه بهار، شماره ۱۱.
 تلفن: ۶۶۴۹۱۰۰۰-۶۶۴۷۰۱۵۳-۶۶۴۷۰۱۶۲
 قیمت: ۱۵۰,۰۰۰ تومان
 www.ghoomes.com

کلیه حقوق چاپ و نشر (افست و الکترونیکی)، تکثیر، نسخه برداری و ترجمه برای نشر قومس محفوظ است.
 (استفاده از مطالب کتاب فقط با ذکر مأخذ آزاد است)

فهرست

۲۵	 دیباچه
۲۷	 مقدمه
۳۱	 فصل اول - تعریف و تاریخچه حقوق بین الملل
۳۱	 ۱. تعریف حقوق بین الملل
۳۲	 ۲. تاریخچه حقوق بین الملل
۳۲	 بخش اول - حقوق بین الملل پیش از تولد دولت به مفهوم جدید
۳۳	 گفتار اول - عهد عتیق
۳۵	 بند اول - ایران باستان و حقوق بین الملل
۳۵	 الف - رعایت و احترام به قواعد پذیرفته شده حقوق بین الملل
۴۱	 ب - تدوین حقوق بشر
۴۴	 بند دوم - نقش یونان باستان و روم باستان در حقوق بین الملل
۴۴	 نقش یونان باستان در حقوق بین الملل
۴۵	 نقش امپراتوری روم در حقوق بین الملل
۴۷	 الف - دستاورد انجیل
۴۸	 ب - اسلام و حقوق بین الملل
۵۰	 گفتار دوم - حقوق بین الملل در قرون وسطی
۵۱	 بخش دوم - حقوق بین الملل از پیدایش دولت های جدید: قرن شانزدهم تا ...
۵۲	 گفتار اول - شکل گیری تدریجی دولت مدرن و توسعه حقوق بین الملل
۵۲	 بند اول - بنیان نظری حاکمیت دولت
۵۳	 بند دوم - بنیان معنوی؛ غیرمذهبی شدن دولت
۵۳	 بند سوم - عناصر تشکیل دهنده دولت مدرن
۵۴	 گفتار دوم - بیان کار حقوق بین الملل از قرن شانزدهم تا پایان قرن هجدهم
۵۵	 گفتار سوم - حقوق بین الملل کلاسیک
۵۵	 بند اول - ساختار حقوق بین الملل کلاسیک

- ب - شناسایی بین المللی اصول کلی حقوقی ۱۳۶
۱. اصول جهانی ۱۳۶
۲. اصول منطقه‌ای یا ناحیه‌ای ۱۳۷
۳. حضور در نظام‌های بزرگ حقوقی معاصر ۱۳۷
- بند سوم - اصول قابل اجرا در نظام بین الملل به عنوان قواعد حقوقی الزام آور ۱۳۸
- توجیه منطقی از طریق قیاس ۱۳۸
- بند چهارم - نقش بزرگ قاضی یا داور ۱۳۹
- بند پنجم - نقش کنونی اصول کلی حقوقی ۱۴۰
- بخش چهارم - منابع فرعی ۱۴۱
- گفتار اول - دکترین ۱۴۱
- بند اول - اهمیت بسیار زیاد دکترین در حقوق بین الملل نسبت به حقوق داخلی ۱۴۱
- بند دوم - نقش دکترین در شکل‌گیری برخی قواعد حقوق بین الملل ۱۴۲
- بند سوم - سهم به ندرت شناخته شده دکترین از طرف دادگاه‌های بین المللی ۱۴۲
- گفتار دوم - رویه قضایی ۱۴۳
- بند اول - نقش آراء و نظرات دیوان لاهه ۱۴۴
- الف - نسبی بودن آراء و نظرات دیوان ۱۴۴
- ب - تداوم قضایی ۱۴۵
- ج - کمک و مساعدت بسیار زیاد و عمیق به توسعه حقوق بین الملل ۱۴۵
- بند دوم - نقش دادگاه‌های داوری ۱۴۶
- الف - تأثیر ضعیف این دادگاه‌ها بر تصمیم‌های دیوان لاهه ۱۴۶
- ب - کمک اساسی به توسعه حقوق بین الملل ۱۴۶
- گفتار سوم - انصاف ۱۴۷
- بند اول - انصاف، وسیله‌ای برای پر کردن خلاءهای حقوق بین الملل: ۱۴۷
- بند دوم - انصاف، شکلی از تفسیر قواعد حقوق بین الملل ۱۴۸
- الف - رویه قضایی داوری: رأی بومیان ۱۹۲۶ Cayugas میان بریتانیا و ایالات متحده ۱۴۹
- ب - انصاف در رویه قضایی دیوان لاهه ۱۴۹
۱. قضیه فلات قاره دریای شمال ۱۹۶۹ ۱۵۰
۲. قضیه ماهیگیری ایسلند میان ایسلند و بریتانیا (رأی ۲۵ ژوئیه ۱۹۷۴) ۱۵۱
۳. قضیه تحدید حدود فلات قاره میان لیبی و تونس (رأی ۲۴ فوریه ۱۹۸۲) ۱۵۱
- مبحث دوم - منابع جدید حقوق بین الملل ۱۵۲
- بخش اول - منابع قراردادی ۱۵۲
- گفتار اول - توافقات بین دولت‌ها و اشخاص خصوصی خارجی ۱۵۲
- بند اول - گوناگونی در موضوع ۱۵۳
- بند دوم - گوناگونی در ماهیت ۱۵۳

۱۵۳	بند سوم - گوناگونی در زمان به اجرا درآمدن
۱۵۴	بند چهارم - حقوق قابل اجرا بر قراردادهای فوق ملل
۱۵۴	۱. پیروی از حقوق داخلی
۱۵۴	الف - تأیید از طرف حقوق بین الملل
۱۵۵	ب - تأیید از طرف حقوق داخلی: نمونه دیوان عالی دادگستری فرانسه
۱۵۶	۲. پذیرش ویژگی بین المللی قراردادها
۱۵۶	الف - رفتار بین المللی
۱۵۷	ب - رفتار داخلی: تکامل رویه قضایی فرانسه
۱۵۷	بند پنجم - تولد: حقوق بین الملل قراردادهای بین المللی
۱۵۸	الف - منابع حقوق قراردادهای بین المللی
۱۶۰	ب - محتوای حقوق بین الملل قراردادهای بین المللی
۱۶۰	ج - مواد تثبیت کننده یا غیر قابل لمس
۱۶۱	گفتار دوم - قراردادهای بین سازمان های بین المللی و اشخاص خصوصی
۱۶۲	بند اول - انواع قراردادهای سازمان های بین المللی با اشخاص خصوصی
۱۶۳	الف - حقوق داخلی سازمان بین المللی
۱۶۴	ب - حقوق بین الملل عمومی
۱۶۵	توافق های استقراض
۱۶۶	گفتار سوم - توافق های بین اشخاص خصوصی
۱۶۶	بند اول - کنترل اعمال قدرت های خصوصی اقتصادی توسط حقوق بین الملل
۱۶۶	الف - رفتارهای تجاری محدودکننده (توافق های غیر مجاز)
۱۶۷	۱. مفهوم رفتارهای تجاری محدودکننده بین المللی
۱۶۷	۲. کنترل بین المللی رفتارهای تجاری محدودکننده
۱۶۸	ب - اشخاص خصوصی، ایجادکنندگان مستقیم قواعد حقوق بین الملل (توافق های مجاز)
۱۶۸	۱. اشخاص خصوصی واضع قواعد مالی و پولی بین المللی
۱۶۹	۲. اشخاص خصوصی واضعین قواعد حمل و نقل بین المللی
۱۷۱	۳. یک شکل ساختن قواعد جبران خسارت در آلودگی های نفتی توسط اشخاص خصوصی
۱۷۱	بخش دوم - منابع غیر قراردادی
۱۷۲	گفتار اول - اعمال یکجانبه دولت ها
۱۷۲	بند اول - اعمال یکجانبه ارادی مبتنی بر حاکمیت و حقوق داخلی دولت ها
۱۷۲	الف - بیانیه
۱۷۳	ب - شناسایی
۱۷۳	ج - اعتراض
۱۷۳	د - انصراف
۱۷۴	بند دوم - اعمال یکجانبه ارادی مبتنی بر حقوق بین الملل

- الف - نخستین اقدامات بین المللی حفاظت از محیط زیست تا پیش از جنگ جهانی دوم ۴۵۶
- ب - تحول حقوق بین الملل محیط زیست پس از جنگ جهانی دوم ۴۵۶
- بند دوم - ویژگی ها، مبانی و منابع حقوق بین الملل محیط زیست ۴۵۸
- الف - ویژگی های حقوق بین الملل محیط زیست ۴۵۸
- ب - منابع حقوق بین الملل محیط زیست ۴۵۸
۱. منابع بین المللی ۴۵۸
۲. منابع داخلی ۴۵۸
- بند سوم - انواع آلودگی ها ۴۶۱
- الف - آلودگی دریاها ۴۶۱
۱. آلودگی دریا از طریق کشتیرانی ۴۶۱
۲. آلودگی دریاها در اثر تخلیه مواد زائد و زباله ۴۶۲
۳. آلودگی دریاها ناشی از فعالیت در بستر دریاها ۴۶۳
۴. آلودگی دریاها به وسیله منابع مستقر در خشکی ۴۶۳
- ب - آلودگی دریاها از طریق جو ۴۶۴
- ج - آلودگی های غیر قابل احتراق دریاها ۴۶۴
- بند چهارم - تغییرات آب و هوا و حمایت از تنوع زیستی ۴۶۴
- الف - تغییرات آب و هوا ۴۶۵
۱. تغییرات طبیعی آب و هوا ۴۶۵
۲. تغییرات آب و هوا در اثر اقدامات بشری ۴۶۵
- ب - کنوانسیون کادر تغییرات آب و هوا - نیویورک ۴۶۵
۱. توافقنامه کینهای ۲۰۰۹ ۴۶۶
۲. کنفرانس کانکن ۲۰۱۰ ۴۶۶
۳. توافق پاریس ۲۰۱۵ (cop21) ۴۶۷
- ۱.۳. بررسی مواد کنوانسیون پاریس ۴۶۸
۴. بیست و دومین نشست تغییرات اقلیمی در مراکش (cop22) ۴۷۰
۵. بیست و سومین کنفرانس آب و هوایی سازمان ملل در شهر بن آلمان (cop23) ۴۷۰
۶. بیست و چهارمین کنفرانس آب و هوایی سازمان ملل در شهر کاتوویچ لهستان (cop24) ۴۷۱
- ج - حمایت حقوقی از تنوع زیستی (بیولوژیکی) ۴۷۲
- بند پنجم - صلاحیت دولت ها در حفاظت از محیط زیست ۴۷۲
- الف - صلاحیت وضع و اجرای قوانین مقابله با آلودگی دریاها قبل از کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها ۴۷۲
- ب - صلاحیت وضع و اجرای قوانین مقابله با آلودگی در دریاها به موجب کنوانسیون ۱۹۸۲ ۴۷۳
- ج - آلودگی هوا ۴۷۵
- د - آلودگی خاک ۴۷۵
- ه - آلودگی های هسته ای ۴۷۶

۴۷۷	پیامدهای زیست محیطی استفاده صلح آمیز از انرژی هسته‌ای
۴۷۷	گفتار دوم - مسئولیت و حل و فصل اختلافات زیست محیطی
۴۷۷	بند اول - مسئولیت دولت‌ها در حقوق بین‌الملل محیط زیست
۴۷۷	الف - مبانی مسئولیت در حقوق بین‌الملل محیط زیست
۴۷۷	۱. مسئولیت در اثر خطا و تقصیر
۴۷۸	۲. مسئولیت ناشی از خطر یا مسئولیت ناشی از اعمال مجاز (منع نشده)
۴۷۸	۳. مفهوم خسارت
۴۷۹	ب - روش‌های جبران خسارت
۴۷۹	۱. بازگشت به وضعیت سابق
۴۷۹	۲. پرداخت غرامت
۴۸۰	۳. جلب رضایت زیان‌دیده
۴۸۰	ج - مسئول برای جبران خسارت
۴۸۰	د - عامل یک فعالیت خطرناک و نهادهای جبران خسارت در آلودگی‌های نفتی
۴۸۱	ه - نهادهای بین‌المللی جبران خسارت آلودگی‌های نفتی
۴۸۱	۱. صندوق جبران خسارات آلودگی‌های نفتی
۴۸۲	۲. قراردادهای خصوصی مسئولیت در رابطه با آلودگی‌های نفتی
۴۸۲	و - مسئولیت در آلودگی‌های هسته‌ای و مواد رادیواکتیو
۴۸۲	ی - ویژگی‌ها و مشکلات نظام مسئولیت در حقوق بین‌الملل محیط زیست
۴۸۲	۱. ارزیابی زیست محیطی
۴۸۳	۲. ارائه اطلاعات
۴۸۳	بند دوم - مراجع حل و فصل اختلافات زیست محیطی
۴۸۳	الف - مراجع داخلی حل و فصل اختلافات زیست محیطی
۴۸۳	ب - مراجع بین‌المللی حل و فصل اختلافات زیست محیطی
۴۸۳	۱. دیوان دائمی داوری
۴۸۴	۲. دیوان بین‌المللی داوری و سازش محیط زیست
۴۸۴	تشکیلات و شرایط مراجعه به دیوان بین‌المللی داوری و سازش محیط زیست
۴۸۵	۳. دیوان بین‌المللی حقوق دریاها
۴۸۶	بخش پنجم - نظارت بر اجرای حقوق بین‌الملل
۴۸۶	گفتار اول - نظارت غیرمنظم (غیررسمی)
۴۸۶	گفتار دوم - نظارت منظم
۴۸۸	منابع
۴۹۵	نمایه

دیباجه

نویسندگان به‌ویژه در گذشته بارها این مطلب را بیان نموده که حقوق بین‌الملل دست‌آورد تمدن مسیحی غربی است که در ابتدای عصر جدید یعنی از قرن شانزدهم به بعد به وجود آمده است. اگر حقوق بین‌الملل را مجموعه‌ای از قواعد مدون یا غیرمدون بدانیم که روابط بین دولت‌ها را تنظیم می‌کند، این نکته درست خواهد بود. در این مفهوم و با توجه به واژه ارائه شده توسط بتام^۱ «مجموعه حقوق»^۲ که مورد قبول بسیار قرار گرفته است، حقوق بین‌الملل عمومی در مقابل حقوق بین‌الملل خصوصی که در بخش مهمی از آن هنوز یک رشته از حقوق داخلی می‌باشد، قرار می‌گیرد.

بی‌تردید، چنین برداشتی که به عنوان برداشتی «کلاسیک» توصیف شده، در حقیقت وضعیت جامعه بین‌الملل را در میان دوره مشخص که نمی‌توان تاریخ دقیقی برای آن تعیین کرد، بیان می‌دارد. ولی شروع آن را می‌توان ابتدای قرن شانزدهم و پایان آن را در عصر حاضر و در هر صورت، پس از پایان جنگ جهانی دوم محسوب داشت. ولی باید گفت که اگر حقوق بین‌الملل کنونی را در تکامل تاریخی جامعه بین‌الملل که محیط نشوونمای طبیعی آن محسوب می‌شود، بررسی نکنیم، درک صحیح این رشته حقوقی و نقش آن ناممکن خواهد بود.

پس مناسب است پس از ارائه تعریف حقوق بین‌الملل و روشن ساختن ویژگی‌های اصلی آن، نشان داده شود که این حقوق (یا حداقل نوعی از آن) حتی قبل از تولد دولت به مفهوم جدید آن نیز وجود داشته است. بی‌تردید با پیدایش و توسعه دولت در مفهوم جدید آن، که از قرن شانزدهم تا جنگ جهانی اول ادامه داشت، مفهوم حقوق بین‌الملل تغییر کرده و به شکل ویژه‌ای تکامل یافته است. دوران بین دو جنگ، به شکل ریشه‌ای ساختمان جامعه بین‌الملل و حقوق حاکم بر آن را تغییر داده است. این تکامل، بعد از سال ۱۹۴۵ سرعت بیشتری یافته و جامعه بین‌الملل و حقوق آن به طور مداوم دستخوش تغییرات بنیادینی شد که باعث طرد مفاهیم قبلی شده است. همچنین حقوق بین‌الملل

۱. J. Bentham: حقوق‌دان، فیلسوف و اقتصاددان انگلیسی (۱۷۴۸-۱۸۳۲).

از جهت منابع نیز تحولاتی یافته است. امروزه در کنار منابع سنتی و کلاسیک حقوق بین الملل، منابع جدیدی به وجود آمده‌اند که در تکامل و توسعه این حقوق نقش مؤثری دارند. امروزه اشخاص حقوق بین الملل نیز دیگر منحصر به دولت‌ها نبوده، سازمان‌های بین المللی و افراد نیز به عنوان تابعان حقوق بین الملل مطرح می‌باشند.